

PERSONALITĂŢI LEGIONARE UITATE PE NEDREPT :
dr. avocat comandant legionar ALEXANDRU CONSTANT

***- D-le Milcoveanu, am publicat numeroase interviuri cu dvs., în calitate de martor implicat direct în evenimentele care au marcat Mişcarea Legionară şi, totodată, în evenimentele a mai bine de trei sferturi de secol, interviuri apreciate în mod deosebit de cititori:** "Secretele Basarabiei", "Programul de guvernare al Mişcării Legionare", "Conspiraţiile împotriva lui Mihail Eminescu", "Destinderea dintre Mişcarea Legionară şi regimul carlist" ş. a.*

***De-a lungul timpului revista noastră a prezentat personalităţi legionare de prim rang:** Radu Gyr, Vasile Marin, Ion Moţa, Radu Mironovici, Ilie Gâmeaţă, preot Ion Dumitrescu-Borşa, Ion Banea, Mircea Eliade ş.a., **ca şi personalităţi legionare, care, deşi importante, de mare credinţă şi valoare, active în slujba Legiunii, apreciate chiar de Căpitan, au fost mai puţin cunoscute publicului şi chiar unora dintre legionarii tineri:** preot Ilie Imbrescu, Duiliu Sfinţescu, Nelu Mânzatu ş. a.*

V-aş ruga să-mi povestiţi despre Alexandru Constant, altă personalitate de primă linie a Mişcării, dar puţin cunoscută.

În activitatea mea de ziarist profesionist, care se întinde de-a lungul a aproape patru decenii, am luat câteva mii de interviuri, dar cred că acesta este cel mai greu.

Cunoştinţele mele despre Alexandru Constant sunt aproape de zero, deci îmi vine foarte greu să port o discuţie cu dvs. Nu ştiu ce să vă întreb şi în mod sigur cunoaşteţi axioma din presă: calitatea răspunsului derivă din calitatea întrebării.

Am citit însă câteva articole din presa naţionalistă, de dreapta, în câteva ziare aflate la Academia Română, şi aceasta este totul.

*Să încep în acest context, cu o întrebare de rutină: **Cum şi în ce condiţii l-aţi cunoscut pe Alexandru Constant?***

- Mă bucur mult că abordaţi această temă, fiindcă precizez din capul locului, că dacă se va scrie vreodată o istorie obiectivă a Mişcării Legionare, numele lui Al. Constant va figura, cu certitudine, la un loc de cinste.

S-a născut în 1906 în oraşul Olteniţa, fiind de mic orfan, tatăl său pierzându-şi viaţa în primul război mondial. Copilăria lui a fost plină de lipsuri, dar fiind un elev merituos, a fost încurajat de profesori şi şi-a făcut studiile liceale şi universitare în Bucureşti. Absolvind cu succes deosebit facultatea de Drept în 1930, i s-a acordat o bursă pentru continuarea studiilor în Franţa, unde a obţinut titlul de **doctor în Ştiinţe Juridice şi Economice**.

A fost avocat pledant în baroul de Ilfov , ziarist şi scriitor (publicist, eseist, poet).

A aderat la Mişcarea Legionară în 1932 şi împreună cu Mihail Polihroniade a fondat în 1933 revista "***AXA***" care era o revistă bilunară care reflecta punctul de vedere legionar în istorie, învăţământ, filosofie - în cultura românească, în general. **Să precizez însă un lucru esenţial: revista "*AXA*" purta numele grupării cu acelaşi**

AXA

Spre stânga sau spre dreapta?

Predoslovie

nume, fiind de fapt o familie de cuiburi coordonate de Mihail Polihroniade şi Ion Victor Vojen. Cuiburile erau conduse de tineri intelectuali remarcabili: doctor în drept **Vasile Marin** (eroul de mai târziu de la Majadahonda), magistratul **Alexandru Cristian Tell**, **Mircea Eliade**, profesorul universitar **Vasile Cristescu**, succesor al lui Vasile Pârvan la Institutul de Arheologie.

Sediul grupării *Axa* se afla în fostul cartier Bonaparte, pe str. Argentina nr 44, la etaj. **Aici l-am cunoscut pe Al. Constant:** era un bărbat de statură mijlocie, frumos ca înfăţişare, foarte cult, plin de bunăvoinţă şi mai ales de pozitivitate; nu l-am auzit niciodată bârfind sau rostind vreo invectivă la adresa cuiva, nu ura pe nimeni, căuta la om numai laturile bune.

Dar să revin la revista "Axa": am în faţă nr 1, apărut joi 20 oct. 1932, direcţia şi administraţia aflându-se pe str. Poliziu nr. 12.

Articolul de fond de pe pagina 1 este semnat de Nichifor Crainic şi se intitulează *"Spre stânga sau spre dreapta"*; **Mihail Polihroniade** este autorul articolului *"Moţuri, mofturi şi pompoane"*, **Ion Victor Vojen** este prezent cu *"Predoslovie"*, Paul Sterian cu materialul *"Critica tehnică a sistemelor electorale"*, criticul literar Octav Şuluţiu cu *"False raţionamente de stânga"*, scriitorul **Camil Petrescu** cu *"Dansul pântecului"*, **Gheorghe Clime** cu *"Problema licenţiaţilor universitari"*; cronica ecranului poartă iscălitura reputatului critic Ion Cantacuzino, iar Ion Victor Vojen este prezent cu un alt articol în ultima pagină, *"Declinul teatrului"*. Ilustraţia este semnată de W. Siegfried (care ulterior a fost unul din cei mai mari decoratori de teatru din ţară). Este singurul număr al revistei "Axa" pe care îl am, aici nu semnează Al. Constant, dar în celelalte este prezent număr de număr.

- Am reţinut că Alex. Constant a aderat la Mişcarea Legionară în 1932. Care a fost apoi evoluţia lui politică şi care au fost relaţiile cu dvs. după încetarea apariţiei revistei "Axa"?

- Ascensiunea lui Al. Constant a fost remarcabilă datorită pregătirii sale intelectuale şi faptului că ştia la perfecţie câteva limbi de circulaţie internaţională.

În 1935 Al. Constant a fost înaintat la gradul de comandant legionar, promoţia de la Carmen Sylva.

În perioada 1934-1938 a fost **şeful Serviciului Juridic al Mişcării Legionare** şi în această calitate am avut nenumărate discuţii cu el. Vreau însă să reliefez modul exemplar de funcţionare al serviciului juridic condus de Al. Constant. Parcă îl văd şi acum la sediul din str. Gutenberg nr. 3, unde îşi desfăşura activitatea cotidiană într-o cămăruţă. În subordinea lui se aflau şapte avocaţi, care în fiecare zi, între orele 17-19 dădeau consultaţii gratuite şi îndrumări legionarilor aflaţi în vreun impas juridic. Vreau să nu se pună praful uitării peste cei şapte avocaţi, aşa că le amintesc numele: Şerban Nicolau, Ilie T. Barbu, Crişu Axente, Ion Mântăluţă şi Moşinski. Acest mic oficiu juridic mai avea şi doi secretari studenţi care îşi făceau aici ucenicia şi erau în acelaşi timp şi curieri: Const. Maican şi Nicolae Manolescu-Puţuri. Dar Serviciul Juridic mai avea şi consilieri la care Al. Constant apela: **Radu Budişteanu** şi comandanţii legionari **Vasile Marin** şi **Andrei C. Ionescu**.

Vorbind de activitatea laborioasă a oficiului juridic, menţionez că acesta avea în marea majoritate a celor 72 de judeţe care alcătuiau România Mare, câte o mică agenţie, condusă de câte un avocat legionar. Dau câteva nume: la **Braşov** era **Traian Trifan**, la **Sibiu** era **Augustin Bidianu**, la **Slatina** era **Grigore Belu**, la **Chişinău** era **Sergiu Florescu**, la **Cernăuţi** era **Filon Lauric**, la **Roman** era **Nae Tudorică** (acesta din urmă, trecut în veşnicie în 2003, este autorul unei ample cărţi de memorii legionare, în 4 volume, *"Mărturisiri în duhul adevărului"*, editată la Bacău, şi a fost şi membru al Senatului Legionar reînfiinţat în ţară după 1989 de regretatul dr. comandant legionar Ionel Zeană; ca paranteză amintesc că şi regretatul **avocat Nicolae Coterbic din Bucureşti**, trecut în veşnicie de curând, de asemeni membru al Senatului Legionar de după 1989, a fost membru al Serviciului Juridic al Mişcării).

- Aveau aceste birouri Legionare o strategie anume, să zicem un numitor comun?

- Întrebarea pe care o puneţi este bună. În cei peste trei ani de activitate legală a oficiului juridic şi a birourilor subordonate din ţară, strategia Mişcării Legionare s-a bazat pe valorificarea tuturor proceselor politice: apărarea acuzaţilor era o propagandă politică, acuzaţii să devină acuzatori. Aceasta era misiunea avocaţilor: procesele aflate pe rol să fie bombe explozive.

În 1936 am fost arestat în urma Congresului Studenţesc ţinut la Tg. Mureş, întrucât la reîntoarcerea în Bucureşti, în gara Sinaia, câţiva tineri ar fi profanat placa memorială aflată pe peron, pusă în amintirea lui I.G. Duca.

Cum Sinaia făcea parte din jud. Braşov, competenţa de a judeca i-a revenit Tribunalului Militar din Braşov. Alături de mine, ca preşedinte al Studenţilor Bucureşteni din Medicină, au fost arestaţi toţi preşedinţii facultăţilor bucureştene, în număr de 10, care se găseau sub conducerea studentului Ion Antoniu Păsu. Printre apărătorii noştri se aflau personalităţi politice: Alex Vaida Voevod, un admirabil orator, filosoful Nae Ionescu, renumitul chirurg Dumitru Gerota. Să nu omit: printre cei care ne apărau se afla şi Al. Constant. Am fost toţi, cei din lot, condamnaţi la o lună de prevenţie (de la arestare la proces) şi apoi eliberaţi.

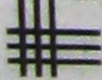
Procesul a avut un ecou răsunător, cei arestaţi au fost primiţi triumfător în Gara de Nord, de o mare mulţime de oameni; au luat cuvântul, ad-hoc, şi apărătorii Vasile Marin, Ion Moţa şi Mihail Polihroniade. Presa a relatat pe pagini întregi desfăşurarea procesului.

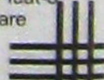
- Mergând pe firul istoriei, ce s-a întâmplat cu Al. Constant după instaurarea dictaturii regale a lui Carol al II lea?

- În noaptea de 17 aprilie 1938 s-au efectuat arestări masive în rândurile legionarilor, printre care se afla şi Corneliu Zelea Codreanu, şeful partidului ing. Clime şi peste de 500 de lideri legionari. Din închisoare Căpitanul a trasat ca lege lozinca: tăcere, suferinţă şi răbdare, şi în aceste condiţii de teroare s-a alcătuit un Comandament "de prigoană" sub conducerea preotului Dumitrescu-Borşa, alcătuit de 10 persoane, printre care se afla şi Al. Constant. Din acest comitet, din păcate, făcea parte şi Horia Sima, infiltrat aici de Mihail Moruzov, care i-a dat lui Moruzov adresele secrete ale şefilor Mişcării Legionare, ceea ce a dus la arestarea lui George Furdui, Radu Mironovici, Iordache Nicoară şi Ion Antoniu Păsu.

Horia Sima nu a ţinut seamă de cele trei cuvinte formulate de Căpitan, ci a organizat atentate nereuşite şi tulburări, care, firesc, au dus şi la identificarea şi arestarea altor capi legionari aflaţi în clandestinitate.

Au părăsit ţara, expunându-se la riscuri, toţi membrii Comandamentului "de prigoană" care nu fuseseră arestaţi: Constantin Papanace, Ion Dumitrescu-Borşa, Nicolae Horodniceanu, Stelian Stănicel, Nae Smărăndescu şi cel despre care vorbim, Al. Constant. Decizia pe care au luat-o in corpore, cei amintiţi, a fost de salvare

măcar a unora dintre fruntaşii legionari, întrucât lanţul se strângea în jurul acestora; la 26 ianuarie 1939 fusese asasinat de poliţişti, chiar în casa unde se adăpostea, **Vasile Cristescu**, comandant legionar de mare valoare, respectabilitate şi capacitate organizatorică şi vicepreşedinte al Partidului "Totul Pentru Ţară", iar prinţul **Alex. Cantacuzino**, comandant al Bunei Vestiri şi şeful Corpului de Elită Moţa - Marin fusese arestat şi dus în lagăr puţin mai înainte. Destinaţia fugarilor a fost Germania.

- Cum au fost primiţi liderii legionari în Germania şi ce au făcut aici?

- Fie că a plăcut sau nu, eu întotdeauna am respectat adevărul istoric.

Horia Sima şi-a scris memoriile, printre care şi un volum intitulat "Prizonieri ai puterilor Axei" în care descrie viaţa aspră a celor câteva sute de legionari aflaţi în lagărele germane după evenimentele tragice din luna ianuarie a anului 1941. În acea perioadă într-adevăr aşa a fost, pentru că nemţii voiau să dea satisfacţie gen. Antonescu, conducătorul statului român, cu care intraseră în conflict legionarii, dar, mai ales, ca pedeapsă pentru evadarea din lagăr a lui Horia Sima, în decembrie 1942, ca să trateze el, "personal", soarta României cu Mussolini (se ştie însă că Sima nu a putut ajunge la Duce, a fost extrădat imediat nemţilor, iar Ciano, ministrul de Externe, îl numeşte în memoriile sale pe Sima "un mascalzone").

Dar să revin la legionarii care şi-au găsit refugiu în Germania la începutul anului 1939, printre ei, aşa cum am spus, aflându-se şi Al. Constant care era pus în urmărire de către organele de Siguranţă din subordinea lui Mihail Moruzov. Această perioadă s-a numit "primul exil" (1939 – 1940) şi în acest prim exil, spre deosebire de cel de-al doilea de care tocmai am vorbit, fără excepţie, toţi au fost primiţi bine şi cei care au vrut s-au putut înscrie la studii postuniversitare şi au putut munci.

Întrucât vorbea fluent limba germană, **Al. Constant a practicat gazetăria, scriind la ziarele locale articole pe diverse teme, unele dintre acestea fiind publicate şi în presa ţărilor neutre europene.**

Articolele publicate în ziarele germane în perioada 6 sept. 1939 - 15 august 1940, în număr de 135, au fost strânse ulterior într-un volum intitulat "*UN AN DECISIV: 1939-1940*", apărut în decembrie 1940, în Ed. Eminescu, având 456 de pagini. Este o raritate bibliofilă întrucât a stat în librării doar 2-3 săptămâni, fiind ulterior retras de la vânzare şi ars. Titlurile articolelor sunt scurte, alcătuite doar din câteva cuvinte, dar acestea spun cititorului totul - dau, în acest sens, câteva exemple: *Căderea Parisului, Italia în război, Moment crucial pentru Anglia, Gandhi vorbeşte, Războiul petrolului, Reportajul în război, Interesul pentru Balcani, Acordul de la Moscova, Poziţia Statelor Unite, Probleme româneşti la Berlin* etc. Stilul autorului este incisiv, pune mereu "punctul pe i", viziunea sa asupra evenimentelor nu lasă loc nici unui echivoc.

- Revenit în România din exilul din Germania, cum s-a încadrat Al. Constant în structura noului stat "naţional legionar"?

- Se ştie că anul 1940 s-a vrut să fie un an de destindere între dictatura lui Carol II lea şi Mişcarea Legionară.

După abandonul Poloniei de către Anglia şi Franţa (care, ulterior, au procedat la fel şi cu Norvegia şi Danemarca, acestea fiind, de asemeni, ocupate de trupele germane), trebuia schimbată politica ţării (care a fost antigermană).

Mihail Moruzov, colaborator cu amiralul Canaris, şeful Aberwehrului (poliţia secretă germană), i-a cerut insistent lui Carol al II-lea să facă o apropiere vizibilă de Germania, să renunţe la fantomaticele "garanţii" franceze şi engleze care duseseră la pierderea Basarabiei şi Bucovinei de Nord, şi, mai ales, să înceapă o etapă de destindere cu Mişcarea Legionară.

Despre această destindere dintre Mişcarea legionară şi regimul carlist am vorbit într-un amplu interviu publicat în două numere din revista dvs., chiar anul trecut, astfel încât nu mai detaliez subiectul.

Comitetul de destindere care a fost înfiinţat, era condus de comandantul Bunei Vestiri şi fondator al Mişcării, avocat Radu Mironovici, de avocat şi instructor legionar Vasile Noveanu din Huşi şi de fostul şef al Oficiului Juridic al Mişcării Legionare, din Sibiu, avocatul comandant legionar Augustin Bidianu.

Mişcarea Legionară a fost captată după întoarcerea unei părţi dintre exilaţii legionari, printre care şi Horia Sima şi Al. Constant, dar şi prin destituirea lui Gabriel Marinescu şi înlocuirea lui cu Mihail Ghelmegeanu.

Dintre legionarii întorşi din Germania, Horia Sima a fost sprijinit, ca să spun adevărul, şi de Constantin Papanace, şi de Ion Victor Vojen, nu însă şi de Dumitrescu Borşa, şi nici de Emil Ciorogaru (abia mai târziu Papanace şi-a dat seama de impostura lui Sima şi a luat atitudine).

Al. Constant însă a fost între da şi nu, nu a fost deci ferm, mai mult a tăcut, nu l-a sprijinit pe Sima, dar nici nu l-a blamat.

Pentru buna sa pregătire profesională şi pentru modul în care se implicase în Mişcarea Legionară, a fost numit **subsecretar de Stat la ministerul Presei şi al Propagandei Naţionale**, unde l-a avut ca *director de cabinet pe avocatul Alex. Borcea, un antisimist ferm. Acesta l-a caracterizat pe Horia Sima, datorită comportamentului său oscilant, cinic şi imprevizibil, ca "iresponsabil medical", demonstrându-i lui Al. Constant, cu cărţi de psihiatrie, punctele comune pe care le avea Sima cu cei atinşi de paranoia.*

În 1940 Constant a fost **directorul ziarului "Buna Vestire" (seria II); o precizare: "Buna**

Vestire" fusese un ziar naţionalist, nu legionar – Căpitanul chiar menţionează aceasta într-una din Circulările sale din 1937, atrăgând atenţia legionarilor "să-l citească, dar să nu creadă tot ce se scria în el" – **şi a devenit ziar al Mişcării după crearea statului "naţional-legionar".**

După scoaterea în afara legii a Mişcării Legionare de către gen. Antonescu, la finalul lunii ianuarie 1941, Al. Constant, spre deosebire de marea majoritate a elitei legionare, nu a fost arestat şi condamnat. *În mod evident gen. Antonescu văzuse în el, ca şi în tatăl Căpitanului, renumitul senator legionar prof. Ion Zelea Codreanu, ca şi în preotul comandant al Bunei Vestiri Ion Dumitrescu-Borşa, ca şi într-unul dintre fraţii Căpitanului, locotenentul Horia Zelea Codreanu (care a şi fost asasinat în faţa propriei case în iulie 1942), unul dintre oamenii capabili să redreseze Mişcarea Legionară, să adune toţi legionarii care nu participaseră la tragicele evenimente, şi care se deziseseră de aventura simistă.*

De acea el a fost protejat, în ciuda eforturilor lui Mihai Antonescu (al doilea om în stat), şi ale lui Eugen Cristescu (cel care l-a succedat pe Mihai Moruzov), care insistaseră să-l trimită pe frontul antisovietic. Legea însă prevedea să fie scutiţi de front copiii unici care îşi întreţineau mamele, iar Al. Constant era unicul copil al mamei sale văduve din primul război mondial (aşa cum am mai spus la începutul discuţiei), astfel încât nu a plecat pe front.

Ceea ce şi-a propus Ion Antonescu să facă cu Al Constant nu s-a realizat, **el ieşind din sfera politicului.** A practicat cu succes avocatura, a scris articole foarte valoroase în publicaţiile bucureştene şi mai ales la revista "Vremea" (publicaţia săptămânală "Vremea" a apărut timp de 15 ani, din 1933 până în aug. 1944, şi era condusă de Vladimir Donescu şi ilustrată de supertalentatul grafician Anestin, astăzi aflat la mare distanţă de caricaturism, ale căror nume nu spun cititorului nimic).

Să nu omit însă ceva important: Al. Constant a scris şi o lucrare intitulată "*LEGIUNEA MERGE ÎNAINTE*", dar a rămas în manuscris.

Tot în perioada războiului s-a căsătorit cu fosta sa secretară.

- Ce s-a întâmplat cu Al. Constant după terminarea războiului? Nu l-am mai întâlnit numele în nici o publicaţie.

- În 1946 a fost arestat şi până în 1964 a trecut prin închisorile de la Jilava, Uranus, Ocnele Mari, Sighet şi diabolica temniţă de la Aiud. A fost printre cei 300 care au refuzat "reeducarea" (un alt exemplu este prinţul Alecu Ghika, devenit legendă printre deţinuţi datorită remarcabilei sale demnităţi, cu adevărat princiare).

Scena petrecută la eliberarea din 1964 (în urma amnistiei generale) a făcut înconjurul lumii legionare: la grefa închisorii Alecu Constant s-a nimerit să fie lângă Nicolae Pătraşcu (devenit secretar general al Mişcării în vremea lui Sima, cel care a încheiat faimosul "pact de neagresiune" cu comuniştii, în 1945). Pătraşcu i-a spus lui Constant, întinzându-i mâna: *"Nu ştiu de ce te-am urât până acum. Dar îmi dau seama că dumneata eşti om cu adevărat, iar eu sunt un fost om"*. (Pătraşcu acceptase "reeducarea" şi avusese chiar ideea, pusă în practică, de a-i convinge şi pe ceilalţi să accepte pentru a ieşi din închisoare.)

Intelectual rafinat şi subtil, caracter ferm, sobru şi deosebit de modest, în temniţă a compus mental câteva poeme de rară sensibilitate şi profunzime care nu au putut fi însă publicate; totuşi, în 1980 îi apare o a doua carte, după cea amintită mai înainte ("Un an decisiv: 1939 – 1940"), cu titlul **"*DINTR-UN JURNAL DE IDEI*", dar a fost obligat să-şi transforme numele de pe copertă, în Al. Constantinescu.**

Al. Constantinescu

DINTR-UN JURNAL DE IDEI

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Cartea a apărut în Ed. "Cartea Românească", are 216 pagini şi cuprinde 371 de teme diferite, tratate foarte succint. Iată câteva din aceste mici pastile literare: *Nebunia, Oratoria, Cultura şi Suferinţa, Poezie şi crispare, Mirare, Ingenuitatea, Lecturile, Maladia sacră, Vagul umanismului, Inhibările, Fuga de moarte, Despre adevăr* etc....

- V-aţi mai întâlnit personal cu el în ultimii ani ai săi de viaţă?

- De câteva ori, printre care şi la o conferinţă ţinută la fosta Casă de Cultură Petofi, de lângă Cişmigiu. Evita să stea de vorbă cu mai multe persoane odată: avea principiul "niciodată discuţie în trei" (ştia că era urmărit de Securitate şi se temea de informatori, iar la o discuţie în doi, dacă ar fi fost "turnat", putea să măcar cine o făcuse şi de cine să se ferească). **A murit în 1986** în urma unei hemoragii cerebrale întrucât era hipertensiv, la Spitalul Central. La înmormântarea lui a vorbit şi un legionar de mare valoare, Ion Boantă, care l-a elogiat cu înflăcărare (urmarea: cel care a ţinut micul necrolog a fost a doua zi anchetat la miliţie şi domiciliul i-a fost percheziţionat). A vorbit la înmormântare chiar şi liberalul (şi masonul) Dan Amedeu Lăzărescu care i-a fost coleg la **Institutul de Istorie "Nicolae Iorga" (unde Al Constant fusese angajat în ultimii ani, până la pensionare, în calitate de cercetător).**

- Vă mulţumesc pentru modul în care aţi evocat figura lui Al. Constant.

Poate în viitor mai stăm de vorbă şi despre alţi fruntaşi legionari peste care s-a aşternut uitarea, bunăoară Radu Budişteanu şi Andrei C. Ionescu, ce ziceţi?

- Primesc provocarea şi vă stau oricând la dispoziţie, întrucât am trăit din plin fenomenul legionar, aflându-mă mereu în centrul evenimentelor, plăcute sau mai puţin plăcute.

Pagini realizate de

Emilian Georgescu